Конопліна, Ю. С. Суперечливі екологічні наслідки розповсюдження інформаційних технологій [Текст] / Ю. С. Конопліна // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання : праці Четвертої міжнародної наукової конференції студентів та молодих учених (9-12 грудня 2003 р.) / ДонНУ . – Донецьк, 2003. – Частина 3. - С. 39-42.

Передусім це стосується застосування економічних важелів управління в системі „природа-суспільство-людина". Якщо раніше мова йшла переважно про фіскальні методи впливу на використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища, то в умовах перехідного періоду і змішаної економіки необхідно застосовувати в практичній діяльності вартісну оцінку природних ресурсів, створювати ринок природних ресурсів, екологічний ринок, ринок екологічних послуг, екологічний капітал тощо.

Добробут людей залежить від стану довкілля, екологічної якості продукції, товарів і послуг, тобто від екологічних благ. При цьому технолого-економічні проблеми забруднення навколишнього середовища взаємообумовлені вирішенням соціально-економічних проблем. Так, поряд з іншими, критерієм якості навколишнього середовища можна вважати і ступінь ризику, під який підпадають люди та інші живі істоти внаслідок застосування забруднюючих технологій. Стан навколишнього середовища безпосередньо впливає на якість життя. Співставлення економічного і екологічного комфорту як складових життєвого рівня свідчить про те, що якість навколишнього середовища виступає як пріоритетне споживче благо. Це теоретичне положення нової природоохоронної культури в сфері економіки передбачає практичну реалізацію прав людини на гідну якість довкілля, прав майбутніх поколінь на користування природно-ресурсним потенціалом для підтримки власного добробуту. Напрямком подальших досліджень з цієї тематики є розробка методів включення екологічних імперативів та пріоритетів до світогляду людини, а також їх підкріплення правовою відповідальністю.

СУПЕРЕЧЛИВІ ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Конопліна Ю.С.
Сумський національний аграрний університет

За своєю тематикою дана робота належить до наукових досліджень стосовно пошуку шляхів задоволення економічних потреб зростаючого населення світу за одночасного дотримання меж асиміляційного потенціалу навколишнього середовища. В рамках вище зазначеного для розгляду в даній роботі нами обрано конкретну проблему: аналіз екологічних наслідків розповсюдження інформаційних технологій. При виконанні дослідження нами за мету було прийнято визначення тих екологічних наслідків розповсюдження інформаційних технологій, які є суперечливими, тобто тих, які можуть розглядатися і як позитивні, і як негативні в залежності від ряду обставин. Інформаційні технології є основою п'ятого технологічного укладу, який переважає в розвинутих країнах світу та створює передумови для переходу до інформаційного суспільства. Створенню та удосконаленню теорії технологічних укладів та аналізу проблем переходу до постіндустріального суспільства свої праці присвятили такі вчені, як Д. Кондрат'єв, С. Глаз'єв, В. Іноземцев.

Дана робота спрямована на вдосконалення теоретичних та розробку науково-методичних підходів до управління еколого-економічними трансформаціями суспільного виробництва. Нами досліджено сучасні трансформаційні тенденції соціально-економічного розвитку, розроблено авторську концепцію еколого-економічних трансформацій суспільного виробництва. На наш погляд, еколого-економічна трансформація суспільного виробництва – структурна зміна інституційної та технологічної основ суспільного виробництва, внаслідок якої змінюється співвідношення між обсягами екодеструктивної діяльності і виробництвом суспільно корисної продукції (предметів та послуг).

Інституційна основа суспільного виробництва – це сукупність правил і норм **поведінки, традицій і законодавства, які утворюють "правила гри" для держави, суб'єктів господарювання (та їх об'єднань), громадян (та їх об'єднань), а також узаконюють різноманітні види відносин між ними (наприклад, відносини власності). Під технологічною основою суспільного виробництва нами розуміється сукупність всіх видів технологічних рішень (в тому числі виробничих, управлінських, маркетингових), прийомів та засобів отримання, обробки та переробки сировини, матеріалів напівфабрикатів або виробів, які визначають технологічну парадигму.**

Суттю реалізації еколого-економічних трансформацій є здійснення специфічних структурних змін інституційної та технологічної основ суспільного виробництва, які проявляються таким чином: 1) змінюється співвідношення між окремими складовими в межах як інституційної, так і технологічної основ суспільного виробництва; 2) з'являються інноваційні, високоефективні елементи як інституційної, так і технологічної основ суспільного виробництва; 3) вилучаються відсталі, неефективні елементи технологічної основи суспільного виробництва, а також такі елементи інституційної основи суспільного виробництва, що гальмують розвиток продуктивних сил.

Нами досліджено поняття серцевинної технології як технології, виникнення та широкомасштабне розповсюдження якої призводять до структурної зміни технологічної основи суспільного виробництва. За рівнем еколого-економічної ефективності виокремлено такі типи серцевинних технологій (розташовані в порядку зростання ефективності): 1) проривні; 2) зачиняючі; 3) системоутворюючі. До системоутворюючих нами віднесено інформаційні та телекомунікаційні технології, а також нанотехнології.

Нами визначено, що серцевинний інститут – це інститут, виникнення та широкомасштабне розповсюдження якого призводять до структурної зміни інституційної основи суспільного виробництва. За рівнем еколого-економічної ефективності можна виокремити такі типи серцевинних інститутів (розташовані в порядку зростання ефективності): 1) екологізація відносин суб'єктів господарювання із державою; 2) екологізація відносин між суб'єктами господарювання; 3) екологізація відносин суб'єктів господарювання із споживачами-фізичними особами; 4) екологізація структури споживання.

Нами виокремлено чотири покоління еколого-економічних трансформацій суспільного виробництва, кожне з яких відрізняється своїм призначенням та сутністю, а також типом серцевинної технології та серцевинного інституту (табл.).

Таблиця- Порівняльна характеристика еколого-економічних трансформацій суспільного виробництва

Призначення	Основний принцип	Тип серцевинної технології	Тип серцевинного інституту
Мінімізація наслідків утворення відходів	Додавання технологій для обмеження потрапляння забруднення до природного середовища	Очисні споруди (проривні)	Екологізація відносин суб'єктів господарювання із державою
Мінімізація утворення відходів	Вилучення окремих виробничих технологій	Маловідходні технології (зачиняючі)	Екологізація відносин між суб'єктами господарювання
Мінімізація потреби в ресурсах	Вилучення окремих технологічних процесів та виробництв	Ресурсозберігаючі технології, матеріали (зачиняючі)	Екологізація відносин суб'єктів господарювання із споживачами-фізичними особами
Зміна стилю життя	Вилучення окремих галузей економіки, практики господарювання	Інформаційні технології (системоутворюючі)	Екологізація структури споживання

Визначено найбільш ефективне з еколого-економічної точки зору покоління еколого-економічних трансформацій суспільного виробництва, а саме четверте покоління еколого-економічних трансформацій, серцевинною технологією якого є інформаційні та телекомунікаційні технології. Саме цей клас технологій має системоутворюючі характеристики.

Застосування інформаційних технологій утворює такі економічні тенденції: 1) зростання обсягів виробництва компаній в галузі електроніки, інформаційних технологій та систем; 2) зростання впливу інформаційних технологій на суспільство і стиль життя щодо зміни способу використання природних ресурсів; 3) переважання впливу інформаційних технологій у процесах розвитку міжнародного громадянського суспільства та створення платформи для обговорення суспільної відповіді на екологічні проблеми в межах суспільства та між суспільством, науковою спільнотою, політиками та особами, що приймають рішення; 4) зміна навантаження на навколишнє природне середовище як результат того способу, в якій інформаційні технології змінюють характер виробництва та споживання продукції.

Стосовно першої тенденції можна зазначити, що інформаційні технології мають мережевий характер. Інформаційні технології, з одного боку, придбаються через наявність таких самих технологій у досить широкого кола споживачів, а з іншого, – в свою чергу викликають розширення цього кола, тобто спричинюють каскад наступних купівель. Потреба у придбанні та застосуванні інформаційних технологій виникає у таких випадаках: 1) існує необхідність вдосконалення умов та підвищення якості праці; 2) потреба відповідності стандартам та виробничій практиці партнерів. Саме другий з розглянутих випадків спричинюється мережевим характером інформаційних технологій. В свою чергу, застосування інформаційних технологій суб'єктом господарювання або фізичною особою непрямим чином стимулює потенційних споживачів до придбання цих технологій. Така тенденція може бути екологічно нейтральною або навіть екологічно позитивною тільки за такої умови: існують природоохоронні вимоги держави до виробників в цій галузі та є наявним значний екологічний попит з боку споживачів.

Стосовно другої тенденції підкреслимо роль інформаційних технологій у стимулюванні споживання та формуванні характеру споживацької поведінки. Саме інформаційні технології інтенсифікували вплив виробника на параметри збуту власної продукції. Однак виробники й досі у власній господарській практиці керуються менш за все екологічними міркуваннями. Таким чином, без дотримання певних умов ця тенденція є значним чинником екологічної небезпеки. Умовою ж екологічної нейтральності цієї тенденції є проведення широкомасштабної екологічно спрямованої державної пропаганди за допомогою тих самих інформаційних технологій. Крім того, застосування інформаційних технологій супроводжується прямими та непрямими позитивними екологічними наслідками, повне використання потенціалу яких потребує створення певних умов. До таких умов нами віднесено участь держави у створенні спеціальної інфраструктури міст та дизайну будинків для ефективного розповсюдження та використання інформаційних технологій.

Третя тенденція проявляється в тому, що саме інформаційні технології дозволяють представникам різних верств населення та соціальних груп здійснювати вільний обмін думками, що збагачує загальний інтелектуальний потенціал суспільства, збільшує імовірність вирішення актуальних, в тому числі екологічних, проблем суспільно-економічного життя. Інформаційні технології сприяють створенню громадянського суспільства, в якому кожний має можливість реалізувати свої громадянські права на сталий стан навколишнього середовища та громадянські обов'язки щодо здійснення конкретних спроб забезпечення такого стану. Саме в процесі обговорення екологічних проблем та пошуку способів їх вирішення

інформаційні технології виступають в якості платформи. Однак для забезпечення екологічної позитивності цієї тенденції слід дотримуватися такої вимоги: необхідно вирішити проблему перевірки інформації, розміщеної в Інтернеті та запобігання дезінформації.

Четверта тенденція знаходить вираз в тому, що інформаційні технології здійснюють значний трансформаційний вплив у сфері виробництва. У сфері виробництва створюються нові підприємницькі можливості та вилучаються окремі види діяльності або галузі господарювання. Здебільшого таке вилучення призводить до позитивних екологічних наслідків. Однак деякі типи інформаійних технологій неповністю або зовсім не виключають ніякого виду господарської діяльності, а просто додаються до нього, що є екологічно негативним. Таким чином, для забезпечення екологічної позитивності цієї тенденції на державному рівні слід сприяти розповсюдженню саме тих типів інформаційних технологій, які є безперечно системоутворюючими та створювати умови для повного вилучення відповідних галузей економіки, дотримуючись при цьому принципу соціальної орієнтації управління еколого-економічними трансформаціями суспільного виробництва.

Як напрямок подальших розвідок з дослідженого нами предмету можна визначити формування переліку заходів, реалізація яких на державному рівні дозволить забезпечити розповсюдження саме системоутворюючих інформаційних технологій.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ В ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗОНАХ.

Костюк М.Л.
Гудзь М.Б.
Бердянський державний педагогічний університет

Стосунки людини і природи завжди були непростими.Та сьогодні, в час різноманітних відкрить,бурхливого розвитку суспільства,економічних перетворень, людство у процесі досягнення своїх цілей та задоволення потреб, на жаль, не замислюється про стан навколишнього середовища. І як результат, нині екологічна криза дійсно набула всеосяжного характеру. Усі природні екосистеми зазнали потужного антропогенного тиску. Перш за все наслідком цього є негативний вплив на найцінніший фактор існування людини – здоров'я. Тому зараз, як ніколи, важливого значення набувають екологічно чисті зони, де організм людини може хоча б частково звільнитися від прийнятої долі радіації або відпочити для регенерації та розвитку життєвих сил, витрачених в процесі праці.

Найбільш розробленою в теорії регіоналістики є екологічна підсистема, яка сама виступає як завершена екосистема. "Екосистема" означає динамічний комплекс угрупувань рослин, тварин і мікроорганізмів, а також чинників довкілля, які взаємодіють як єдине функціональне ціле. Наземні екосистеми виробляють різні товари (їжу, сировину) і послуги (очищення стоків, повітря й ін.), використовуючи які, люди одержують пряму чи непряму вигоду. Такі продукти і послуги називаються екосистемними послугами, частина з яких є ринковими, тобто може бути проданими чи купленими, а інші - не ринковими. Прикладом не ринкового товару може бути таласотерапія чи пляжотерапія. В дослідженнях французьких вчених проводилась спроба оцінки вартості сімнадцяти основних екосистемних послуг за основними біомами Землі (табл. 1)

Досі ще не всі екосистемні послуги ідентифіковані й оцінені, хоча для оцінки ринкових і не ринкових товарів і послуг використовуються різні методи. Незважаючи на